

Masharipova Gularam Kamilovna
Alfraganus university professori
falsafa fanlari doktori
ORSID: 0009-0007-0788-2359
masharipova.gularam2006@gmail.com

YOSHLAR TAFAKKUR TARZI VA BUNYODKORLIK FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada yoshlar tafakkur tarzini shakllantirish hamda ularning bunyodkorlik faoliyatini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Xususan, oila muhiti, ta'lim tizimi, ijtimoiy munosabatlar, ma'naviy-ma'rifiy tarbiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va shaxsiy motivatsiyaning o'рни yoritib beriladi. Shuningdek, yoshlarda kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish hamda innovatsion g'oyalarni qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar, tafakkur tarzi, bunyodkorlik faoliyati, kreativ fikrlash, ma'naviy tarbiya, innovatsiya, ijtimoiy muhit, motivatsiya.

Аннотация. В данной статье анализируются факторы, влияющие на формирование образа мышления молодежи и развитие их созидательной деятельности. Особое внимание уделяется роли семьи, системы образования, социальных отношений, духовно-нравственного воспитания, информационно-коммуникационных технологий и личной мотивации. Также рассматриваются вопросы развития креативного и критического мышления, формирования активной гражданской позиции и поддержки инновационных инициатив молодежи.

Ключевые слова: молодежь, образ мышления, созидательная деятельность, креативное мышление, духовное воспитание, инновации, социальная среда, мотивация.

Abstract. This article analyzes the factors influencing the formation of youth thinking patterns and the development of their constructive activities. Particular attention is paid to the role of family environment, education system, social relations, spiritual and moral upbringing, information and communication technologies, and personal motivation. The study also highlights the importance of developing creative and critical thinking skills, fostering active citizenship, and supporting innovative initiatives among young people.

Keywords: youth, mindset, constructive activity, creative thinking, moral education, innovation, social environment, motivation.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Globallashuv sharoitida yoshlarning tafakkur tarzi va ularning jamiyat taraqqiyotidagi ishtiroki muhim

ahamiyat kasb etmoqda. Har qanday davlatning kelajagi yosh avlodning intellektual salohiyati, ijodiy fikrlashi va bunyodkorlik qobiliyatiga bog'liq. Shu

bois yoshlar tafakkurini shakllantirish va ularni ijtimoiy faol, tashabbuskor shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / MATERIALS AND METHODS). Tafakkur – insonning borliqni umumlashtirilgan va bilvosita aks ettirish jarayonidir [2, 45–63-b.]. Yoshlar tafakkur tarzi esa ularning ijtimoiy muhit, ta’lim va tarbiya ta’sirida shakllangan dunyoqarashi, qadriyatlari va qaror qabul qilish usullarini ifodalaydi. Zamonaviy sharoitda yoshlar tafakkuriga quyidagi xususiyatlar xos: axborotni tez qabul qilish, innovatsion yondashuvga moyillik, mustaqil fikrlashga intilish, ijtimoiy faollik. Oila shaxs kamolotiga ta’sir etuvchi birinchi ijtimoiy institut hisoblanadi. Ota-onaning ma’naviy saviyasi, tarbiya uslubi va ijtimoiy faolligi yoshlarda dunyoqarash va qadriyatlar tizimini shakllantiradi.

Ta’lim jarayoni yoshlarda tanqidiy va kreativ fikrlashni rivojlantirishning asosiy mexanizmi hisoblanadi [3, 112–135-bb.]. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va innovatsion yondashuvlar yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

МУНОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Yoshlar jamoada shakllanadi. Do’stlar muhiti, ommaviy axborot vositalari va internet tarmoqlari ularning fikrlash uslubiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Ma’naviyat insonning ichki dunyosi, qadriyatlari va axloqiy me’yorlarini belgilaydi. Milliy va

umuminsoniy qadriyatlariga asoslangan tarbiya yoshlarda vatanparvarlik, mas’uliyat va fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi. Raqamli texnologiyalar yoshlar tafakkurining shakllanishida muhim o’rin tutadi. Internet ta’lim, onlayn platformalar va innovatsion muhit yoshlarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Bunyodkorlik faoliyati – jamiyat manfaatiga qaratilgan ijodiy va amaliy faoliyatdir. Uni shakllantirish uchun: kreativ fikrlashni rivojlantirish, innovatsion g’oyalarni qo’llab-quvvatlash, startap va tadbirkorlik muhitini yaratish, yoshlarni ijtimoiy loyihalarga jalb etish zarur. Psixologik tadqiqotlarga ko’ra, shaxsning o’zini-o’zi ro’yobga chiqarish ehtiyoji uni ijodiy va bunyodkor faoliyatga undaydi [4, 80–106-bb.]. Jahon XXI asrda kishilik jamiyati madaniy taraqqiyotining yangi bosqichiga qadam qo’yganligi va sodir bo’layotgan ijtimoiy jarayonlar turli kasbiy va ijtimoiy bilimlar, qadriyatlar, g’oyalarining shakllanishi jarayonini jadallashtirganligi munosabati bilan shaxsning ulardan xabardorligi darajasini aniqlash zaruriyati yuzaga kelmoqda. Har bir shaxsni mazkur bilim, qadriyatlar va g’oyalarni o’zlashtirishdan “bezdiradigan”, chalg’itadigan omillar uning ma’naviy qiyofasini salbiy omillar ta’siridan himoya qilish yo’llarini topish masalasi alohida ahamiyatga ega. Shaxs madaniy saviyasi shakllanish jarayonining objektiv shart-sharoitlari va sub’ektiv omillari, ijtimoiy-falsafiy jihatlari hamda bu boradagi madaniy-ma’rifiy ishlarni

takomillashtirishning xususiyatlarini ochib berish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda [5, 214–228-bb.].

Bunyodkorlik faoliyati turmushni yanada obod qilish, haqiqatni chuqur anglab olish, aholi va o'zini o'zi boshqarish tizimi, ijtimoiy himoya qilish va takomillashtirish, ijtimoiy iqtisodiyotni yanada kuchaytirish, hayotimizni yanada sog'lom va obod qilish, har bir kishining jamiyatdagi o'rni va nufuzi, ijtimoiy faolligini yanada oshirish, xotin-qizlarning turli jabha va yo'nalishlarda qilayotgan ishlarini munosib baholash kabi masalalarni o'z ichiga oladi [6, 57–74-bb.].

Bugungi kunda mustaqil respublikamizning qay darajada jadal rivojlanishi har bir kasb egasining o'z ishiga mas'uliyat bilan, bunyodkorlik nuqtai nazaridan yondashuviga bog'liq. Renessans davri ijtimoiy kapitali nuqtai nazaridan iqtisodiy o'zgarishlar va ijtimoiy muhitdagi yangilanishlar ta'sirida bo'lgan. Jamiyatdagi shaxslararo hamkorlik, ijtimoiy normalar va qadriyatlar tabiatiga shu davrdagi humanizm g'oyalari rivoji ham iz qoldirdi. Humanizm – "insonda insaniylik alomatlarining mujassamlanishi jarayonini ifodalaydigan tushuncha"dir [7, 12-b.].

Shu ma'noda yuqori kasbiy malakali, tashabbuskor va bunyodkor shaxsni tarbiyalash, takomillashtirish respublikamiz uzluksiz ta'lim tizimidagi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Bunyodkorlik faoliyatini shakllantirish o'quvchi faoliyatida shaxsning barcha ruhiy holatlari va jarayonlari, qo'yilgan masalani ijobiy hal

qilishga qaratilgan. Bunyodkorlik faoliyatini shakllantirishda o'quvchi tafakkuri, faoligi kabi muhim omillar yuzaga chiqadi. Bunyodkorlik faoliyatini shakllantirish jarayonida o'qituvchilar hamkorligi va rahbarligida o'quv-tarbiyaviy muammolarni hal qilish, pedagogik natijaga erishish kabilar amalga oshadi. O'quvchilarning ongi bunyodkor faoliyatini tarbiyalash, bunyodkorlik faoliyati tizimini shakllantirish ta'lim-tarbiya sohasida eng dolzarb muammoga aylanmoqda.

Jahon iqtisodiyotining globalashuvi deganda "jahon iqtisodiyotining o'zaro bog'liq turli soha va jarayonlarining kuchayib borishi, jahon xo'jaligida tovarlar, xizmatlar, kapital, ishchi kuchi va bilimlar bozorining asta-sekinlik bilan yagona bozorga aylanishi" nazarda tutiladi [8, 329-b.]. Mazkur tendensiya, bir tomondan, milliy iqtisodiyotlarni unifikatsiya qilayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan ularni jamiyatdagi turli jarayonlarga salmoqli ta'sir o'tkazishga qodir kuchga, jumladan, ijtimoiy kapitalni shakllantiruvchi, uning xarakterini o'zgartiruvchi markaziy omilga aylantirmoqda. Bu esa bugungi ta'lim tizimi oldiga yosh avlodni bunyodkorlik ruhida tarbiyalash va rivojlantirish vazifasini qo'yadi. Bu, o'z navbatida, umumiy o'rta ta'limda dars berayotgan o'qituvchilarning har tomonlama yetuk, malakali bo'lishini talab qiladi. Bunda o'qituvchi o'z ilmini o'quvchilarga o'rgata olishi ular bunyodkorlik faoliyatini rivojlantirishni taqozo etadi. Shundagina o'quvchilarda bunyodkorlik faoliyatini

rivojlantirish, o'quv jarayonida olgan bilimlari har tomonlama chuqur va mustahkam bo'lishi yuqori bosqichga ko'tariladi.

Kelajak jamiyat taraqqiyotiga mos bo'lgan milliy bunyodkorlik faoliyatini shakllantirishning turli xil ilg'or shakllari, vositalari, usullarini ishlab chiqish, zamon va makon bilan hamnafaslikda o'rganish, yaratish va hayotga tatbiq etish talab qilinadi. Shu jihatdan ham o'qituvchi maktab o'quvchilarida bunyodkorlik faoliyatini shakllantirish uchun ularning ota-onalari yoki homiylik qilgan shaxslar bilan yaqin va iliq munosabatlarni o'rnatishi zarur [9, 169-174-bb.].

O'quv ishlari davomida o'qituvchi tomonidan berilgan vazifalarni tizimli ravishda bajarish, jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanishga yordam berish, o'quvchilarda bunyodkorlik faoliyatida mahalla, maktab va oila hamkorligiga erishish o'qituvchining asosiy vazifasi hisoblanadi [10, 43-50-bb.].

Xulosa. Yoshlar tafakkur tarzi va bunyodkorlik faoliyatini shakllantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Oila, ta'lim, ijtimoiy muhit va davlat siyosati o'zaro uyg'un holda faoliyat yuritgandagina yoshlar intellektual va ijodiy salohiyati to'liq namoyon bo'ladi. Zamonaviy sharoitda kreativ va tanqidiy fikrlay oladigan, tashabbuskor va mas'uliyatli yoshlarni tarbiyalash jamiyat taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar tafakkur tarzi va bunyodkorlik faoliyatini shakllantirish

ko'p omilli, murakkab va uzluksiz jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon shaxsning biologik rivojlanishi bilan cheklanib qolmay, balki ijtimoiy muhit, ta'lim-tarbiya tizimi, madaniy qadriyatlar va zamonaviy axborot makoni ta'sirida shakllanadi.

Avvalo, oila yosh shaxs tafakkurining ilk poydevorini yaratadi. Oiladagi sog'lom ma'naviy muhit, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlashga asoslangan munosabatlar yoshlarida mustaqil fikrlash, mas'uliyat va ijtimoiy faollik kabi sifatlarni shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan, ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchidan, ta'lim tizimi yoshlarning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi asosiy institut sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, interaktiv usullar va kompetensiyaviy yondashuv yoshlarda tanqidiy va kreativ fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmasdan, balki innovatsion g'oyalarni yaratish va amalga oshirish ko'nikmalarini ham rivojlantirishi lozim.

Uchinchidan, globalashuv va raqamlashtirish sharoitida axborot - kommunikatsiya texnologiyalari yoshlar dunyoqarashiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar axborot manbai sifatida keng imkoniyatlar yaratmoqda, biroq ular ma'naviy-axloqiy tahdidlar va salbiy ta'sirlar xavfini ham yuzaga keltiradi, xususan ijtimoiy tarmoqlarning ma'naviy-axloqiy madaniyatga ta'siri

haqidagi tadqiqotlar ko'rsatganidek. Shu bois axborot madaniyatini shakllantirish va mediasavodxonlikni rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

To'rtinchidan, yoshlar bunyodkorlik faoliyatini rivojlantirish ularning ichki motivatsiyasi, o'zini-o'zi anglash va o'zini-o'zi ro'yobga chiqarish ehtiyoji bilan uzviy bog'liq. Davlat va jamiyat tomonidan yaratilayotgan imkoniyatlar — startap loyihalar, grantlar, innovatsion markazlar, yoshlar tashkilotlari — ularning ijodiy tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashda muhim o'rin tutadi.

Umuman olganda, yoshlar tafakkur tarzi va bunyodkorlik faoliyatini

shakllantirishda kompleks va tizimli yondashuv zarur. Oila, ta'lim muassasalari, fuqarolik jamiyati institutlari va davlat siyosati o'zaro hamkorlikda faoliyat yuritgandagina ijtimoiy faol, tashabbuskor, kreativ va vatanparvar yosh avlodni tarbiyalash mumkin bo'ladi. Shu bilan birga, kelajakda ushbu yo'nalishda empirik tadqiqotlar o'tkazish, yoshlar ongi va ijodiy faolligining rivojlanish dinamikasini aniqlash hamda zamonaviy innovatsion metodikalarni amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bu esa jamiyat barqaror taraqqiyoti va inson kapitalini yuksaltirishning muhim omili sifatida xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Yoshlar haqida davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. – Tashkent: O'zbekiston, 2016. – 1–12-betlar..
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Педагогика, 1991. – 45–63-бетлар.
3. Дьюи Дж. Демократия и образование / пер. с англ. – Москва: Педагогика-Пресс, 2000. – 112–135-бетлар.
4. Maslow A. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1954. – pp. 80–106.
5. To'g'oymurodov J. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 214–228-betlar.
6. Quronov M. Yoshlar ma'naviyati va tarbiya masalalari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019. – 57–74-betlar.
7. Choriev A., Choriev S. Renessans davri Yevropa falsafasi. – Toshkent: Tafakkur qanoti, 2015. – 12-bet.
8. Eshtaev A.A., Abdug'aniev A.A. Jahon iqtisodiyotining globalashuvi: muammolar va yangi imkoniyatlar. // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2020, №3. – 329-bet.
9. Masharipova G.K. Education Of Youth Of New Uzbekistan By Studying The Heritage Of Thinkers. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal (GIIRJ) ISSN (E): 2347-6915. Vol. 11, Issue 12, December (2023). - Pp. 169-174
10. Masharipova G.K. The Problem Of Education Of Youth Of New Uzbekistan By Teaching The Heritage Of Scientists Of The Khorezm Academy Of Mamun.

Intent Research Scientific Journal-(IRSJ) ISSN (E): 2980-4612 Volume 2, Issue 11,
November-2023 Website: intentresearch.org/index.php/irsj/index - pp. 43-50.

